

УДК 811.161.2'37:821.161.2

Н. М. Пасік

Семантична транспозиція густативних номінацій у мовно-естетичному просторі Євгена Гуцала

У статті проаналізовані моделі узуальної та окказіональної семантичної транспозиції густативних назв, представленої в художньому мовленні Євгена Гуцала. Семантична динаміка досліджуваних номінацій репрезентована як актуалізацією окремих лексико-семантичних варіантів структури багатозначного слова й варіюванням семантичних ознак у межах одного значення, так і розвитком окказіональних значень. Показовою рисою вживання одиниць густативної парадигми в мовно-естетичному просторі письменника є їх експансія в різні семантичні сфери, передусім одоративну й оцінну, а через включення аксіологічного компонента – в акустичну й тактильну. Потужний синкретизм у вербальному моделюванні дійсності детермінований художньо-естетичним тягінням письменника до психологізації, ліризації, уваги до деталі.

***Ключові слова:** густативна номінація, семантична транспозиція, асоціація, метафора, синкретизм, семантика, словесно-художній образ, естетика мовомислення.*

В статье проанализированы модели узуальной и окказиональной семантической транспозиции густативных названий, представленной в художественной речи Евгения Гуцало. Семантическая динамика исследуемых номинаций представлена как актуализацией отдельных лексико-семантических вариантов структуры многозначного слова и варьированием семантических признаков в пределах одного значения, так и развитием окказиональных значений. Показательной чертой употребления единиц густативной парадигмы в культурно-эстетическом пространстве писателя является их экспансия в различные семантические сферы, прежде всего одоративную и оценочную, а через включение аксиологического компонента – в акустическую и тактильную. Мощный синкретизм в вербальном моделировании действительности детерминирован художественно-эстетическим тяготением писателя к психологизации, лиризации, вниманию к детали.

***Ключевые слова:** густативная номинация, семантическая транспозиция, ассоциация, метафора, синкретизм, семантика, словесно-художественный образ, эстетика речевого мышления.*

The article analyzes models of usual and occasional semantic transposition of gustatory names found in the fictional style of Yevhen Hutsal. Semantic dynamics of the studied nominations is represented by

actualization of separate lexical-semantic variants of the structure of a polysemantic word and variation of semantic features within one meaning as well as the development of occasional meanings. The significant feature of the use of the gustatory paradigm units in the lingual-aesthetic space of the writer is their expansion in various semantic spheres, first of all – odourative and evaluative, and through the inclusion of the axiological component – in acoustic and tactile ones. Powerful syncretism in verbal modeling of the reality is determined by the artistic and aesthetic attraction of the writer to psychologization, lyrising, attention to detail.

Key words: gustatory nomination, semantic transposition, association, metaphor, syncretism, semantics, verbal-artistic image, aesthetics of linguistic thinking.

Як відомо, авторську естетику мовомислення репрезентує актуалізована в його текстах система словесно-художніх образів. Вербалізована свідомість письменника, за Л. Ставицькою, орієнтуючись на набутки загальнонародної мови, утворює "власну складну ієрархію естетичних значень, відтінків, принципів сполучуваності" [6, с. 35]. Тож конструювання індивідуальної мовної картини світу детерміноване передусім креативною волею митця й осмислене ним як цілісна міжрівнева система прагматично зорієнтованих вербальних засобів на позначення концептуальних фрагментів дійсності.

Внутрішніми мотиваторами словесно-художніх рефлексій Євгена Гуцала, відомого українського письменника другої половини ХХ ст., тонкого майстра слова, є лірична сугестія, філософічність, психологічна глибина, апеляція до нераціонального: інстинктів, емоцій, підсвідомості, інтуїції, що в системі зумовлюють стилетвірну норму прози митця. Оригінальний ракурс художнього пізнання світу Є. Гуцала плідно заявлений у тонкому психоемоційному сприйнятті довкілля, намаганні втілити в прозі етико-філософські пошуки, показові для лірики.

Літературознавці Ю. Барабаш, Г. Гримич, І. Дзюба, В. Дончик, М. Жулинський, Н. Зборовська, М. Ільницький, О. Ковальчук, Н. Полохова, В. Фащенко та інші одноставні в тому, що усвідомлення діалектичної єдності світу природи й людини, лірико-поетичне, або ж лірико-романтичне, осягнення дійсності становлять показові риси гуцалівської естетики [4, с. 131]. Тому ідіолект цього письменника словесно щедрий, нюансований, із чіткими акцентами на деталях, суб'єктивним переживанням кожного моменту [3, с. 14]. Неореалістичні тенденції заявлені імпресіоністичними прийоми зображення "природності буття у всьому багатстві його подробиць і промінальних, але важливих для людини станів" [9, с. 508].

У зв'язку з цим уважаємо цілком мотивованою увагу письменника до перцептивних номінацій, пов'язаних із кольорами, звуками, тактильними відчуттями, запахами, смаками, як когнітивних засобів моделювання особливого мовного світу. На домінуванні візуальних словесно-художніх образів, а також на синкретичному характері образотворення в його текстах слушно наголошують Н. Бойко, О. Гоменюк, Г. Калантаєвська, Н. Пасік, О. Поліщук, С. Шуляк та інші дослідники. Парадигма густативних номінацій репрезентована менш виразно в кількісному плані, ніж візуальна, однак вона, як і інші названі лексико-семантичні групи, доповнює зоровий образ світу, відтворює глибину й багатогранність сприйняття мовної особистості, тонко передає її психологію та аксіологічні рефлексії, репрезентує когнітивні механізми конструювання авторської картини світу.

Специфіка функціонування густативної лексики в текстах Є. Гуцала визначається динамічними процесами, пов'язаними з атракцією та експансією. Перша тенденція виявляється в розширенні рамок цієї лексико-семантичної групи за рахунок актуалізації потенційних сем одиниць інших груп. Друга тенденція знайшла втілення в семантичній транспозиції слів із густативної парадигми в інші через переосмислення їх лексичних значень.

Мета розвідки – проаналізувати ономасіологічні механізми семантичної транспозиції та її текстотвірний потенціал у художньому мовленні Є. Гуцала.

Загалом густативні номінації формують у мовно-естетичному просторі творів Є. Гуцала розчленовану функціональну лексико-семантичну парадигму, ядро якої становлять одиниці *смак, смачний, смачно, смакувати, солодкий, солодко, солодощі, гіркий, гірко, гіркота, кислий, терпкий, терпкість, солоний, прісний, різкий* тощо, які експлікують інтеграційну сему смаку й диференційні семи з конкретною вказівкою на смакові відтінки, як-от: *Я підійшов до неї [верби. – Н. П.], зірвав листок і коли підносив до вуст, щоб відчутти **смак** молоді **гіркоти**, то на довгастому листку тремтіло довгасте сиве сяяння* [2, т. 1, с. 112]; *Миска з пахучими, вогкими після дощу черешнями стояла між вами, й кожна ягода світила яскравими червоними боками, була повна іскристого **солодкого** соку, ледь-ледь **гіркуватого*** [2, т. 1, с. 337]; *Ми з Фросею беремо з його руки листя квасцю, жуємо – й водночас кривимосся: квасець таки по-справжньому **кислий*** [2, т. 3, с. 102]; *Іван надпив трохи вишняку – **терпкуватий, холодний*** [2, т. 2, с. 240]. Такі первинні словесно-художні образи представлені густативними іменниками чи

прикметниками з асоціаціями, уписаними в рамки смакової модальності. Їх словесно-образна місткість виникає на основі комплексної взаємодії фонових знань, пов'язаних зі спогадами-рефлексіями про куштування подібних продуктів, та оцінного осмислення факту.

Первинні перцептивні смисли густативів часто варіюються на рівні семних складників, актуалізуючи відтінки лексико-семантичних варіантів, скажімо: *Вона їла м'які **солодкі** цукерки, дивилася на нього блискучими круглими очима...* [2, т. 1, с. 40], де реалізоване значення 'який має приємний смак, властивий цукрові, медові' [5, т. 9, с. 446], і *Скуштувала [огірок. – Н. П.] – ну **солодкий**, ну такий **солодкий!*** [2, т. 1, с. 318], де значення прикметника дещо інше – 'протилежне до гіркий, кислий, солоний, позбавлений таких ознак' [5, т. 9, с. 446]. Семантичними нюансами відрізняється й слововживання лексеми *смак*, пряме номінативне значення якої репрезентують відтінки 'бажання їсти, охота до їди; апетит', 'якість, властивість їжі й питва, що дають задоволення' та 'якість, властивість їжі й питва, що відчувається під час їх вживання' [5, т. 9, с. 392]: ... *в'ялена риба висіла на щолопку погребя, і Кость, зірвавши одну, взявся зі **смаком** їсти...* [2, т. 1, с. 193]; *Зрештою, напився так, що сік утратив **смак**, уже на воду схожий...* [2, т. 1, с. 221] та *Йому лише кусничок, лише пучечку, лише дрібку, щоб покласти в рот, щоб відчутти і запах, і **смак** хліба* [2, т. 2, с. 423].

Однак частіше в текстах Є. Гуцала внаслідок транспозиції, зумовленої парадигматичною і синтагматичною динамікою мови, номінативні можливості назв смаку розширюються й вони засвоюються іншими модальними сферами: одоративною, аксіологічною, акустичною, тактильною. Подібне переосмислення лексичних значень густативів, актуалізація їх у нових контекстах породжує явище експансії [8, с. 419]. У Є. Гуцала, як, власне, і загалом в українській мові, семантична транспозиція функціонує дуже продуктивно, що пов'язане з людською здатністю пізнавати світ за аналогією з властивостями інших об'єктів [7, с. 230]. Семантичні зсуви заявлені узуальним та оказіональним слововживанням, що відбиває психофізіологічні рефлексії суб'єкта мовлення й уможлиблює синкретичне відтворення комунікативних ситуацій. Механізми семантичних зрушень пов'язані з транспозицією актуальних сем у семантичній структурі лексеми, зокрема, контамінацією різних видів перцептивних відчуттів за асоціативним типом та виходом із перцептивної модальності в оцінну.

Художньо-естетичний простір Є. Гуцала репрезентують дві основні моделі семантичної транспозиції смакових назв.

Перша модель представлена зміщенням транспонованої густативної номінації в одоративну сферу. Синкретизм цих двох модальних площин базується на їх реальному фізіологічному взаємозв'язку: смакові й нюхові рецептори локально й генетично близькі, тому зазвичай густативне відчуття невіддільне від одоративного й навпаки. Таку психофізіологічну кореляцію відображає відчуттєво-образне ускладнення, представлене численними прикладами метафоризації, напр.: *У лісі повітря було цілющим, **солодким**, молодим* [2, т. 1, с. 29]; *Так само струмував у повітрі **солодкий**, дурманний дух матіол, що перемішувався з духом м'яги* [2, т. 1, с. 211], де реалізоване номінативно-похідне значення 'який викликає приємні відчуття, дає насолоду (про запах, аромат і т. ін.)' [5, т. 9, с. 446], експліковане контекстуальним оточенням – репрезентантами одоративної семантики. Ланцюжок змін 'смак' → 'запах' у семантичній структурі аналізованих прикметників уможливорює й оцінна сема 'приємний', що інтенсифікує динамічні густативно-одоративні зв'язки.

Семне варіювання простежуємо на прикладах актуалізації лексем *солоний* та *терпкий*, перша з яких розвиває співзначення 'просякнутий сіллю (про повітря, вітер)' [5, т. 9, с. 451]: ... *солоний вогкий вітер освіжав обличчя* [2, т. 1, с. 286], а друга в авторській художньо-виражальній системі демонструє кілька відтінків прямого номінативного синкретичного значення, серед яких фіксуємо такі: 'який сильно діє на органи чуття; гострий (про запах, аромат і т. ін.)': *У відхилену квартиру віяло **терпкими** оцтовими пахощами зів'ялого зела...* [2, т. 4, с. 625]; 'сповнений гострих, їдких пахощів': *Повітря й справді було парке та густе, хоч ножем його край. І від польових пахощів **терпке*** [1, с. 27]; 'який має гострий, їдкий запах' [5, т. 10, с. 97]; ... *летиш у густій синяві повітря, що забиває подих **терпким** хмелем...* [2, т. 2, с. 376].

Одоративна характеристика ад'єктива *кислий* 'який виділяють бродильні речовини: прокислий (про запах)' мотивована лексико-семантичним варіантом 'який утворився внаслідок бродіння' й, асоціюючись із першим, густативним значенням лексеми 'який має своєрідний гострий смак, схожий на смак оцту, лимона тощо' [5, т. 4, с. 153], актуалізує чуттєвий досвід адресата й наповнює авторський словообраз оказіональним синестетичним змістом, як-от у реченні: *Густий **кислий** дух бив у ніздрі – наче тісто геть перебродило* [2, т. 1, с. 182]. Авторська верифікація фрагментів світу через механізм семантичної транспозиції сприяє логічній інтеграції характеристик різних перцептивних сфер із метою створення експресивності.

Показово, що свіжість одоративних словесно-художніх образів, їх квалітативні характеристики зумовлені контекстуальною актуалізацією сем інтенсивності й оцінності. Аксиологічні конотації ускладнюють семантичну структуру транспозитів – одоративних назв, що виявляється в інтенсивності запахового впливу, ступені його насиченості, різкості, яскравості. Маркерами семи інтенсивності одорації в густативних транспозитах частіше постають супровідні іменники й прикметники з асоціативним потенціалом (*солодкий, дурманний дух; терпкі оцтові пахоці*), експресивні дієслова чи співвідносні з ними фразеологізми з виразно означеною мірою ступеня впливу (*забиває подих терпким хмелем*), дериваційні форманти (*гіркуватий*) або ж комплекси цих та інших засобів, унаслідок чого створюється розгорнутий одоративний словесно-художній образ, позначений суб'єктивними естетичними уподобаннями, як-от: ... *Від півників гостро пахло зеленню, землю, гіркуватою вогкістю весни, а ще пахло вітром, сонцем, простором* [2, т. 1, с. 283]. В авторські рефлексії включаються емоційна, оцінна, психофізіологічна, естетична, концептуальна сфери, що забезпечує інтермодальні асоціації і в адресата інформації.

Гуцалівський принцип синкретизму в зображенні світу проймає практично всі лірико-романтичні тексти, часом ступінь спаяності різних модальних сфер (густативної, одоративної, візуальної) настільки потужний, що важко збагнути їх межі, що й формує оказіональний синестетичний образ: *Все в полі просякло його [місяця. – Н. П.] світлом – прив'ялим, гіркуватим, і лисиця крізь ніздрі вдихає те світло – воно терпкувате на смак, густе, набрякле студеними пахоцями заснулого полину, відмерлої трави* [2, т. 3, с. 21].

На відміну від інших ад'єктивних густативів, Словник української мови не фіксує ні окремого значення, ні навіть семантичного відтінку, пов'язаного з одоративною модальною сферою в семантичній структурі густатива *гіркий*. Перцептивний аспект представлений тільки лексико-семантичним варіантом 'який має своєрідний їдкий, різкий смак (напр.: хіна, гірчиця); протилежне солодкий' [5, т. 2, с. 74]. Однак в аналізованому мовно-художньому просторі, як, власне, і в узуальному вжитку, фіксуємо транспозиційний семантичний зсув, що виявляє такі дериваційні зв'язки. Скажімо, в контексті: *Гіркий дух полину кличе в твої спомини далекі поля...* [2, т. 1, с. 125] – суб'єкт мовлення очевидно апелює до індивідуального чуттєвого досвіду адресата в одоративній сфері, тож на основі фізіологічних та емоційно-оцінних паралелей формується синкретичний словесно-художній образ.

Друга модель семантичної транспозиції репрезентує перехід густативних номінацій в аксіологічну сферу. Природність таких семантичних модуляцій детермінована схильністю Є. Гуцала до психологізації, ліризації, інтимізації в художньому моделюванні дійсності. Показові для письменника оцінне ставлення до різних виявів життя й акцентування деталей відбилися на потужній актуалізації метафор, що корелюють із психічними цінностями чи їх антиподами – відчуттям радості, щастя, захоплення, піднесення, закоханості, задоволення, схвалення, смутку, горя, незадоволення, розпачу абощо. Зазвичай у структурі конотації простежуємо синкретизм у вияві раціональної та емоційної оцінки, тобто позитивне або негативне аксіологічне значення підсилюється суб'єктивним психологічним чинником, що забезпечує конкретно-чуттєве сприйняття створеного художнього образу. Такий вектор семантичної деривації супроводжується підвищенням ступеня абстрагування й розвитком якісної оцінки, зорієнтованої переважно на властивості абстрактних понять, пов'язаних із людиною, її діями, станами, особливостями, почуттями тощо.

Так, у текстах Є. Гуцала фіксуємо практично всю загальномовну парадигму оцінних значень і співзначень прикметника *солодкий*: 'який дає моральне задоволення, втіху': ... *Килина майже проснулася, та було їй так шкода розлучатися з **солодким** видом...* [2, т. 2, с. 244]; 'який викликає почуттєву насолоду': ... *той сміх для Килини був **солодкими** ліками, наче то сміялися її власні діти...* [2, т. 2, с. 275]; ... *такий цей поцілунок **солодкий**, запаморочливий!* [2, т. 2, с. 429]; 'близький і рідний серцю, милий (про людину)' [5, т. 9, с. 446]: *Карамашиха відчула, що злітає з пахучого лона хисткого човна й пливе **солодкою** та переляканою птахою в повітрі* [2, т. 1, с. 422]. Актуалізація позитивно-оцінних компонентів значення, перебудова семної організації структури слова зумовлена високим конотативним потенціалом транспонованого густатива *солодкий*. Найбільш показове синтагматичне поєднання цього прикметника-транспозита з абстрактними іменниками на позначення станів і відчуттів, у сполученні з якими він реалізує метафоричне значення 'який дає відчуття приємності або виражає задоволення, радість, насолоду (про думки, почуття, стан людини)': ... *ми з **солодким** тремтінням у грудях очікували на ту мить, коли вода поволеньки встоїться* [2, т. 1, с. 287]; ... *не відчувати щастя, **солодкого** оп'яніння...* [2, т. 1, с. 205]; ... *кожна з митей цього прощання була для Журила і важка, й **солодка**...* [2, т. 1, с. 209]. У наведених контекстах оцінна характеристика транспозитів ще й інтенсифікує потенційні якісні семи означуваних слів – назв станів і дій.

Оказіональні модифікації розглядуваного лексико-семантичного варіанта за участю оксиморона уможливають реалізацію нового, авторського чуттєво-образного смислового наповнення ад'єктива *солодкий*, напр.: *Федір блідне в передчутті того **солодкого** жаху, який опанує ним при співі...* [2, т. 1, с. 70]; *... колись ця земля озветься в ньому отаким самим **солодким** болем...* [2, т. 1, с. 152]; *... [земля. – Н. П.] ніколи не випускала діда Чолія зі свого **солодкого** полону...* [2, т. 1, с. 270]. Прирощенню смислових відтінків сприяє і навіяна філософічною стильовою домінантою гра контрастів, що репрезентує мовно-естетичний розвиток аналізованої кваліфікативної ознаки на тлі інших – від густативних чи ні: *Хай твоє життя буде таке **солодке**, як моє **гірке**, хай тобі світ сонця буде темний!* [2, т. 1, с. 58]; *Отже, всього випало на їхню долю, терпіли вдвох – горе від того було не таке вже й **гірке**, а щастя – **солодше*** [2, т. 2, с. 23]; *... таке **страшне** – і водночас таке **солодке** – життя...* [2, т. 1, с. 260], де простежуємо розвиток переносного значення 'сповнений достатку, щастя, радості, задоволення; щасливий' [5, т. 9, с. 446] на основі комплексу психофізіологічних відчуттів і їх меліоративної оцінки. Семантико-аксіологічна динаміка густативної назви *солодкий* демонструє контекстуальне ускладнення її семантичної структури, заявлене у варіюванні змістового та емоційно-оцінного наповнення лексеми відповідно до авторських інтенцій.

Транспозицію густатива з описової до оцінної групи через механізм метафоризації простежуємо й на прикладі одиниць із пейоративною оцінкою, що, скажімо, демонструє прикметник *гіркий*, аксіологічна парадигма якого представлена переносним значенням 'сповнений горя, біди; тяжкий', як-от: *... нема в хліві ні чоловіка, ні Теклі Куйбіді, з клумаком того **гіркового** вишивання...* [2, т. 2, с. 438], але найширше представлена конотація 'викликаний горем, прикрістю; який виражає горе, страждання' [5, т. 2, с. 74]: *Натомість бухтів **гіркий** гнів, – не на Ликору, ні, а так...* [2, т. 2, с. 180]; *Дядько Сава слухає, **гірким** тужливим поглядом голублячи дівчину, а коли вона доспіває пісню, розчулюється* [2, т. 2, с. 444]; *Тут Килина відчула, як їй защипало в горлі, й сльози, пекучі, **гіркі**, так і линули з очей* [2, т. 2, с. 279]; *Й до Васильовича з **гіркою** образою...* [2, т. 1, с. 427]; *... з **гірким** смутком зорила на невістку з дитям на руках...* [2, т. 1, с. 433]; *... мене не полишала **гірка** думка ...* [2, т. 1, с. 357].

Переважно пейоративні конотації фіксуємо за транспонованою в аксіологічну сферу одиницею *терпкий*, що також відбиває закономірності синкретичного сприйняття світу в єдності його елементів.

Психологічно-оцінне метафоричне слововживання, розбудоване на асоціації 'не зовсім приємний, їдкий смак, що викликає відчуття стягування в роті' – 'неприємне враження, негативна оцінка', представлене значенням 'який не дає насолоди, втіхи; важкий' із його відтінками 'гострий, сильний (про біль, жаль і т. ін.): ... і будуть у тому струмочку [пісні. – Н. П.] вчуватися журливі солодощі, незбагненність жіночого ества, братиме за душу **терпкий** жаль [2, т. 2, с. 219]; ... шал **терпкий** пониже її гінке тополіне тіло, мов блискавка... [2, т. 3, с. 299]; 'щемливий, бентежний, з долею гіркоти (про радість, насолоду і т. ін.) [5, т. 10, с. 97]: ... обличчя, повите хмаркою ніяковості, журливої цноти і такої **терпкої** знади, що мимоволі мені перехопило подих... [2, т. 3, с. 421]; / в цьому дереві ... живе **терпка** туга за марно згаяним роком... [2, т. 3, с. 431].

На основі оцінних асоціацій виникають зв'язки з акустичною сферою. Актуалізатором звукової ознаки постає аксіологічний компонент значення, що дає змогу накласти шкалу оцінних відчуттів на перцептивні й вербалізувати емоційно-оцінні характеристики сприйнятого на слух під кутом зору естетики мовця. Традиційно аксіологічні модуляції вкладаються між двома полюсами шкали ("добре" і "погано"), але з-поміж густативних назв у досліджуваному мовленнєвому масиві семантична транспозиція до акустичної сфери представлена в основному прикметником *солодкий*. Така експресивна номінація відображає когнітивні механізми мовного моделювання дійсності мовцем, побудовані на ментальному фіктивному переході від реального до гіпотетичного. Скажімо, асоціативний перетин густативних та акустичних відчуттів стимулював метафору для означення приємного для слуху, ніжного голосу [5, т. 9, с. 446], напр.: *Голос у дядька Сметани медово тихий і **солодкий*** [2, т. 1, с. 384]. Конденсації словесно-художнього образу часто сприяє виразна компаративна конкретизація, як-от: – *Хто твій батько? – аж перегода перепитала мати голосом **солодким**, як гречаний мед* [2, т. 2, с. 335].

Відповідно до комунікативного задуму оцінно-семантичний план здатен змінюватися за принципом антифразису, що уможлиблює реалізацію негативних конотацій у позитивно забарвленої одиниці. Наприклад, метафоризована номінація *солодкий* дає змогу зобразити схильну до лестоців людину, адже контекстуальне оточення актуалізує саме негативно-оцінну сему 'який виражає підкреслену ласкавість, надмірну або нещирю люб'язність, облесливість' [5, т. 9, с. 446]: ... *усе допитувалась Ганка, і її голос **солодкий** був, як ніколи* [2, т. 2, с. 174]; *Ви такий **солодкий**, аж нудно* [2, т. 2, с. 214]. Як видно

з попередніх прикладів, контекст експлікує емоційно-асоціативний ряд, образно поглиблюючи уявлення про конкретні звуки чи людину, яка говорить.

Інноваційне, суб'єктивно-авторське відчуття реальності створюваного фрагмента дійсності формує механізм катахреси, за якого алогічне поєднання різнопланових понять апелює до фонових знань адресата, стимулює образне мислення, створює настрій, як-от: *Зіпнув губами, як линок, викинутий на берег, і з рота йому заручаївся голосок, і був цей голосок **терпкий**, мов зелений терен, аж оскостою на зубах брало від того голосу* [2, т. 3, с. 254].

Транспоновані густативи слугують дериваційною базою для оказіонального образотворення в ментально-акустичній сфері. Зокрема, у формуванні значення інновації **солодкувато-бентежний** бере участь семантичний компонент "сердечний, щирий, приємний; сентиментальний" [5, т. 9, с. 446] переносного лексико-семантичного варіанта слова *солодкий*: ... *ходили з тим гільцем по вулиці, співали пісень тремтячими, **солодкувато-бентежними** голосами...* [2, т. 1, с. 85]. Комплементарність оказіонального словообразу забезпечує суб'єктивно-оцінна афіксація та композиція конотатива *бентежний* 'який викликає хвилювання, тривогу; хвилюючий, тривожний' [5, т. 1, с. 157]. Кількісно-якісна модифікація узуального густатива репрезентує індивідуально-авторську естетику акустичного й аксіологічного аспектів бачення зображуваного.

Інтуїтивне прагнення письменника сприймати світ синкретично, з урахуванням можливих для його уяви аналогій стає своєрідним імпульсом для метафоризації і включення в цей процес густативних прикметників та похідних від них прислівників: – *Білу вовняну хустку я подарував дитині, – **солодко** сокоче дядько Сметана* [2, т. 1, с. 385]; ... *співає **солодко**, щасливо, аж заходиться* [2, т. 1, с. 295].

Меліоративна оцінка й позитивні емоції, які корелюють із солодким смаковим відчуттям, стали складовою часткового сенсорного зміщення в тактильну сферу: *Я вбираю це тепло, таке пахке, таке **солодке**, а моя рука повзе по гриві...* [2, т. 1, с. 118]. Ужитий у вторинній семантичній функції густатив *солодкий*, синтагматично поєднаний з одоративом *пахкий* 'який має, видає сильний запах' [5, т. 6, с. 101], формує не стільки запаховий, скільки розгорнутий дотиковий словесно-художній образ, забезпечує синестетичний спосіб вербалізації тактильних, температурних відчуттів і вражень від дотику до гарячої шкіри коня. Подібні оцінно-акустичні й оцінно-тактильні аналогії лежать в основі формування оказіональних значень, демонструють розширення семантичної структури густативів, залежність

виражального потенціалу мовних одиниць від естетики авторського мовомислення.

Отже, уживання густативних номінацій у мовно-естетичному просторі Є. Гуцала представлене узуальною актуалізацією різних лексико-семантичних варіантів назв смаку, варіюванням семантичних ознак у межах одного такого значення, а також розвитком оказіонального змісту, позначеного авторськими інтенціями. Висока продуктивність семантичної транспозиції в одоративну й оцінну сфери, синкретичний характер словесно-художніх образів відтворюють глибину й багатогранність мовомислення письменника, його психологію та аксіологічні рефлексії. Текстотвірний потенціал транспозиційних процесів спрямований на реалізацію стильової домінанти суб'єктивізації, психологізації, ліризації, апеляції до нераціонального.

Література

1. Гуцало Євген. Скажений чорнобильський собака : вибрані твори / Євген Гуцало. – К. : Знання, 2014. – 221 с.
2. Гуцало Євген. Твори : в 5 т. / Євген Гуцало. – К. : Дніпро, 1996–1997. – Т. 1–4. – 1996–1997.
3. Дзюба І. Жага всеосяжності і межі таланту (Штрихи до портрета Євгена Гуцала) / І. Дзюба // Українська мова та література в школі. – 1985. – № 11. – С. 13–21.
4. Полохова Наталія. Концептуально-змістові особливості психологізму прози Є. Гуцала 70-х років ХХ ст. / Наталія Полохова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Філологія. Соціальні комунікації". – 2011. – Вип. 26. – С. 131–133.
5. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід та ін. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
6. Ставицька Леся. Стильова норма українського символізму / Леся Ставицька // Мовознавство. – 1998. – № 6. – С. 35–40.
7. Телия В. Н. Типы языковых значений: связанное значение слова в языке / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1981. – 269 с.
8. Українська мова : енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во "Укр. енциклопедія" імені М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
9. Фащенко В. У глибинах людського буття. Літературознавчі студії / В. Фащенко : упоряд. М. М. Фащенко, В. Г. Полтавчук ; вступ. стаття В. Г. Полтавчук. – Одеса : Маяк, 2005. – 640 с.